

12. Profesionalizace novinářů (od řemesla k povolání) a česká novinářská kultura v komparativní perspektivě

Marína Urbániková

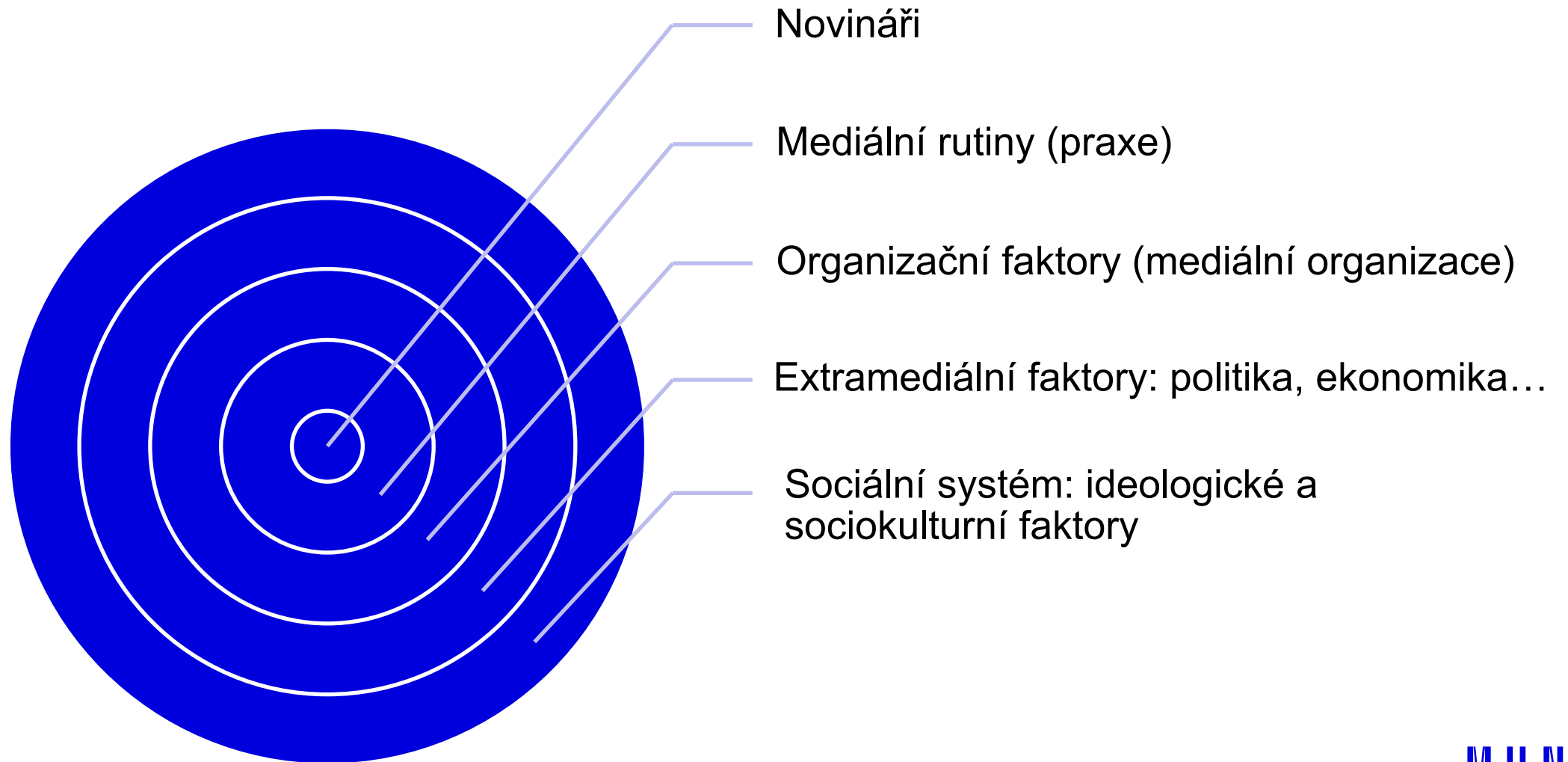
ZURn4104

Osnova

1. Proč zkoumat novináře a novinářky?
2. Teoretický rámec: teorie profesionalizace, mediální systémy a žurnalistické kultury
3. Čeští novináři a novinářky v komparativní perspektivě: socio-demografické charakteristiky a představy o profesních rolích

1. Proč zkoumat novináře a novinářky?

Faktory ovlivňující mediální obsahy

Příklad: TV Prima a porada k uprchlíkům

- Porada redakce zpravodajství (2015): <https://hlidacipes.org/nahravka-z-porady-zpravodajstvi-tv-prima/>
- **Zástupce majitele** (místopředseda představenstva FTV Prima Holding) Luboš Jetmar: „*My jsme se s Jitkou domluvili na tom, že vám dá přečíst ten článek. Podle mého názoru je skvěle napsanej a jednoznačně to tam (...) A jednoznačně to tam popisuje to, že **tohle může být začátek konce**. My si to možná dneska neuvědomujeme. (...) Upřímně řečeno, já nevím, jestli někdo z vás by se chtěl dožít toho – nevím, jak máte velké děti, ale já mám devítiletou holčičku – já bych pak nechtěl za dvacet let, až jí bude třicet, **musela chodit v burce a neměla vůbec žádný práva**. To opravdu ne.“*
- **Šéfredaktorka zpravodajství** Jitka Obzinová: „*Tak ještě jednou jenom zopakuju, že **postoj vedení televize je určující**. To jsou pravidla, který prostě by bylo dobrý, abychom si znova oživili. **Vedoucí vydání se tímto postojem řídí, redaktoři akceptují nařízení vedoucích vydání, nepromítají své soukromé názory do vysílání, jo?***“

Důležitost diverzity v redakcích

- Moc vybírat témata, nastolovat agendu a formovat její vyznění není distribuována rovně; problematické z různých důvodů:
 1. rovné využívání práva na svobodu projevu a vyjadřování
 2. (nezáměrné) preference, předsudky, stereotypy
 3. napomáhání k reprodukci a upevňování širších společenských nerovností
 - kdo má dominantní hlas při formulaci společenské poptávky po řešení různých problémů a při hodnocení navrhovaných řešení? koho hlas je vynechán?
 4. naplňování poslání: služba celé společnosti, oslovování širokých skupin občanů, důvěra v média a novináře

Kdo/co je obvykle předmětem výzkumu?

Kdo se zkoumá?

Novináři a novinářky, případně jejich podskupiny (ženy-novinářky, novináři z etnických menšin, političtí novináři, investigativní novináři, sportovní novináři...)

Studenti a studentky žurnalistiky

Co se zkoumá?

Sociodemografické charakteristiky

Politická a hodnotová orientace

Pracovní podmínky

Profesní postoje a představy o profesi

Etické postoje, včetně řešení

hypotetických sporných situací

Vnímaná míra svobody a autonomie

...

2. Teoretický rámec: teorie profesionalizace, mediální systémy, žurnalistické kultury a jejich komparace

Žurnalistika od řemesla k profesi

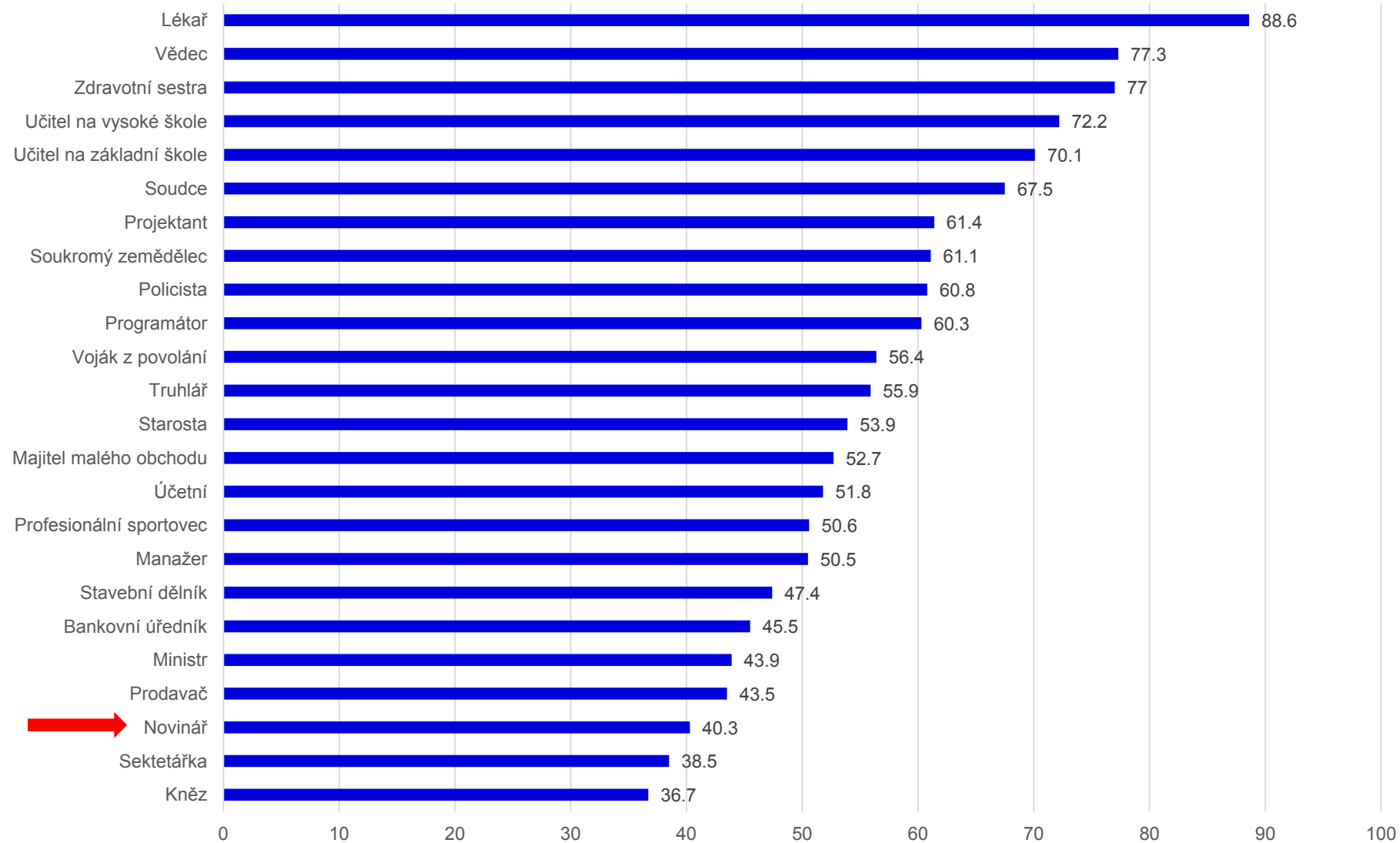
- Projekt profesionalizace = snaha vytvořit ze žurnalistiky profesi, tj. zaměstnání postavené na určité sumě poznatků (zručnosti, schopnosti, znalosti), na zvládnutí kterých je nutná příprava v podobě terciárního vzdělávání a odborné praxe (Evetts 2003)
- V 19. století začal výrazně stoupat význam novinářů jako tvůrců obsahu
 - první profesní asociace (1883, UK),
 - žurnalistika jako kurz na univerzitě (University of Missouri, 1879) a studijní obor (1912, Columbia University),
 - ČR: první pokusy o ustanovení odborného žurnalistického vzdělávání: 1913/1914

Znaky profese: žurnalistika jako semi-profese

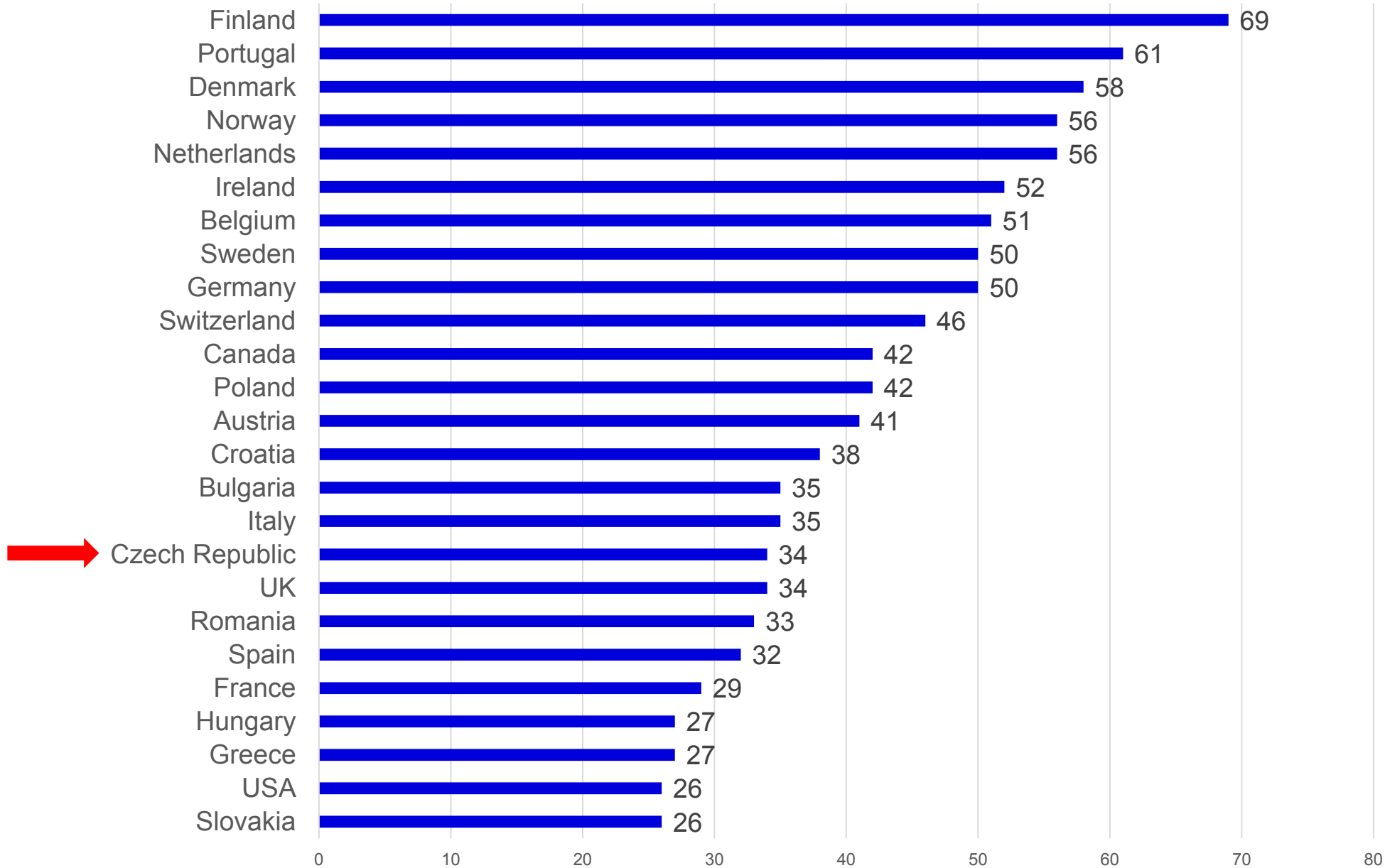
□ Greenwood 1957, Wilensky 1964, Freidson 1994, Dooley 1997:

1. Činnost je postavena na **specifické sumě znalostí, zručností a dovedností**
2. Vyžaduje **vysoké kompetence**, kterými běžný laik nedisponuje
3. Tato činnost a její kvalitní výkon jsou **pro společnost důležité**
4. Nutnost **odborného terciárního vzdělání**
5. Členy profese pojí **specifická profesní kultura**
6. Členové profese kromě toho sdílejí **etická pravidla**, která při výkonu praxe dodržují
7. Existence **nezávislých stavovských organizací** spájejících členy profese a oddělujících kompetentních od nekompetentních (sem spadá i **kontrola nad vstupem** nových adeptů do profese a jejich **výcvikem**)

Prestiž povolání (CVVM, 2019)

Celková důvěra ve zpravodajství (%)

„I think you
can trust
most news
most of the
time“

Reuters
Digital News
Report 2022

Opakování: míra profesionalizace jako významný znak mediálních systémů

□ Hallin a Mancini (2004): 4 parametry

1. historický vývoj mediálních trhů
2. politický paralelizmus: míra propojení médií a politiky
3. **vývoj novinářské profesionalizace**
4. stupeň a způsob intervence státu do mediálního systému

	Severo/středoevropský model (DE, AT, CH, BENELUX, Skandinávie)	Středomořský model (FR, IT, GR, ES, PT)	Severoatlantický model (UK, IE, USA, CA)
Vývoj novinového trhu	Vysoká cirkulace	Nízká cirkulace, orientace na elity	Střední cirkulace
Politický paralelismus	Historicky silný stranický tisk, posun k neutrálním komerčním médiím, vnější pluralita	Silný (historicky silný stranický tisk, vnější pluralita)	Neutrální komerční média, vnitřní pluralita
Profesionalizace novinářů	Vysoká (institucionalizovaná sebe-regulace)	Nízká	Vysoká (ne-institucionalizovaná sebe-regulace)
Role státu v mediálním systému	Silná (státní intervence, silné postavení médií veřejné služby)	Silná (státní intervence, silné postavení médií veřejné služby)	Slabá (dominuje trh, slabé postavené médií veřejné služby)

Opakování: žurnalistická kultura

- Kultura = soubor idejí (hodnot, postojů, přesvědčení) vztahujících se k žurnalistické práci, prostřednictvím kterých novináři (vědomě nebo nevědomě) legitimizují svoji roli a činí svoji práci smysluplnou pro jiné i pro sebe; zároveň sem možno zařadit i žurnalistické praxe a artefakty (Hanitzsch 2007)
- The Worlds of Journalism Study (<http://www.worldsofjournalism.org/>); 110 zemí, 2021-2023

1. Institucionální role

- a. intervencionismus
- b. odstup od moci
- c. tržní orientace

Opakování: žurnalistická kultura

2. Epistemologické východiska

- a. Objektivismus
- b. Empiricismus

3. Etické ideologie

- a. Relativizmus
- b. Idealizmus

Žurnalistické role: update

□ Standaert, Hanitzsch, Dedonder (2019): více než 20 tis. novinářů ze 67 zemí;

funkce:

1. Informačně-instruktažní
2. Analyticko-poradní
3. Kriticko-monitorovací
4. Advokátně-radikální
5. Rozvojově-vzdělávací
6. Kolaborativně-pomocná

(Ne)Stabilita žurnalistické kultury v ČR

- Na rozdíl od západní a severní Evropy a Severní Ameriky se česká žurnalistická komunita musela vyrovnávat s opakovanými hlubokými společensko-politickými změnami, které ovlivnily i žurnalistickou kulturu
 - 1918: rozpad Habsburské monarchie a vznik Československa
 - 1939: německý Protektorát Čechy a Moravy
 - 1945: konec druhé světové války
 - 1948: komunistický puč a převzetí moci
 - 1968: Pražské jaro
 - 1989: pád komunistického režimu
 - 1990+: liberální demokracie, tržní ekonomika, radikální transformace mediálního systému

3. Čeští novináři a novinářky v komparativní perspektivě

Metoda

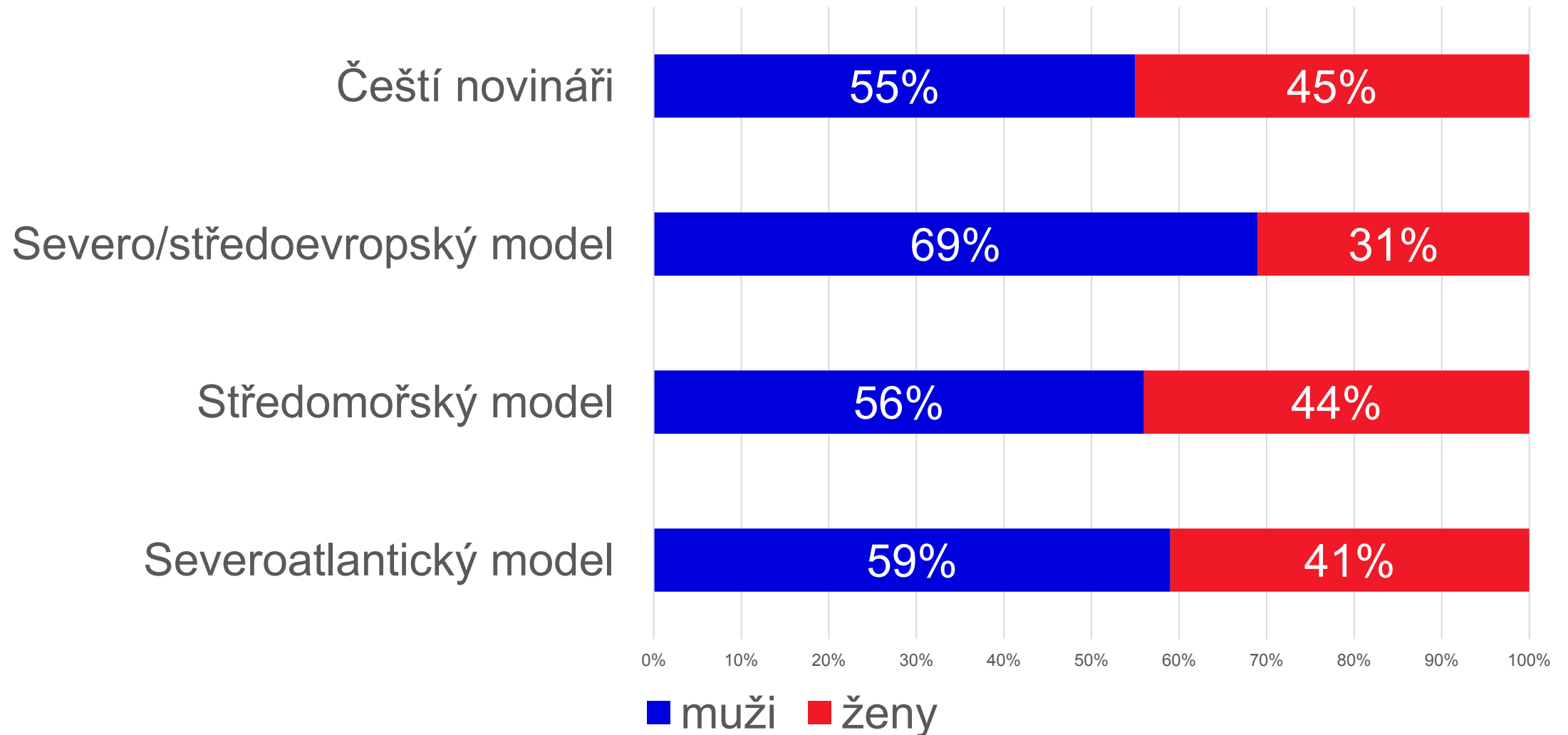
A. Reprezentativní průzkum (face-to-face rozhovory) mezi českými novináři (2015)

- kvótní výběr, 701 respondentů (přímo se podílejících na tvorbě zpravodajsko-publicistického obsahu)

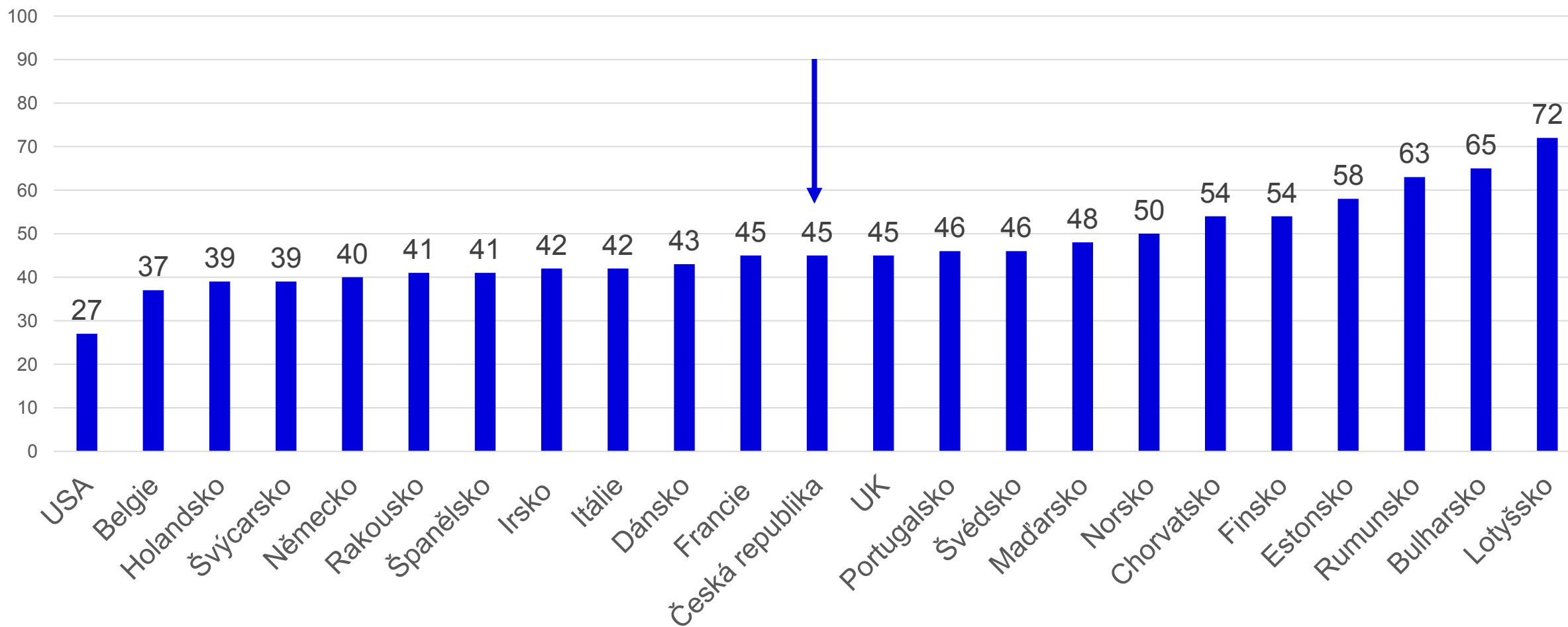
B. Zahraniční data: projekt The Worlds of Journalism Study (Hanitzsch et al.,) 2007-2011, <http://www.worldsofjournalism.org/>

- Severo/středoevropský model: Rakousko, Německo, Švýcarsko (N=300)
- Středomořský model: Španělsko, Řecko, Portugalsko (N=300)
- Severoatlantický model: USA, Austrálie (N=200)

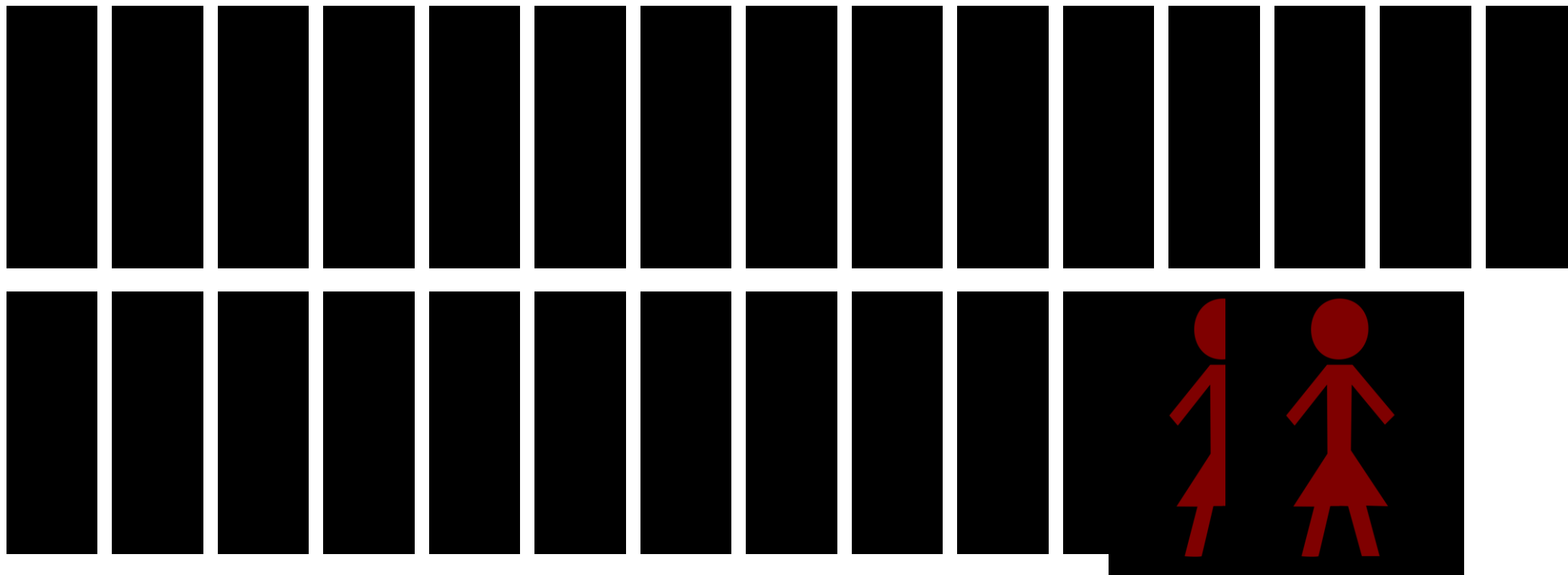
Pohlaví

Zastoupení žen v žurnalistice (%)

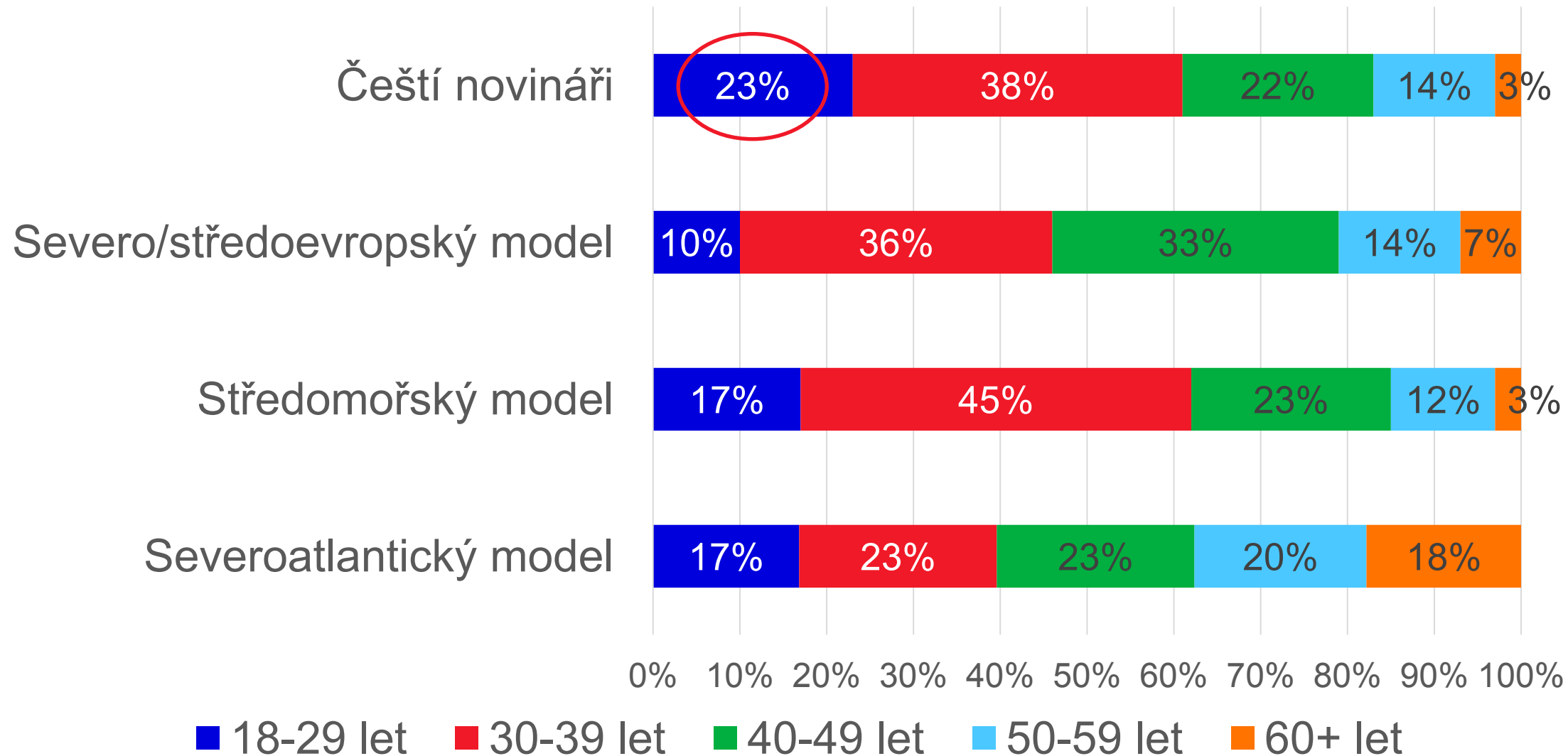

Ženy ve vedení českých zpravodajských médií

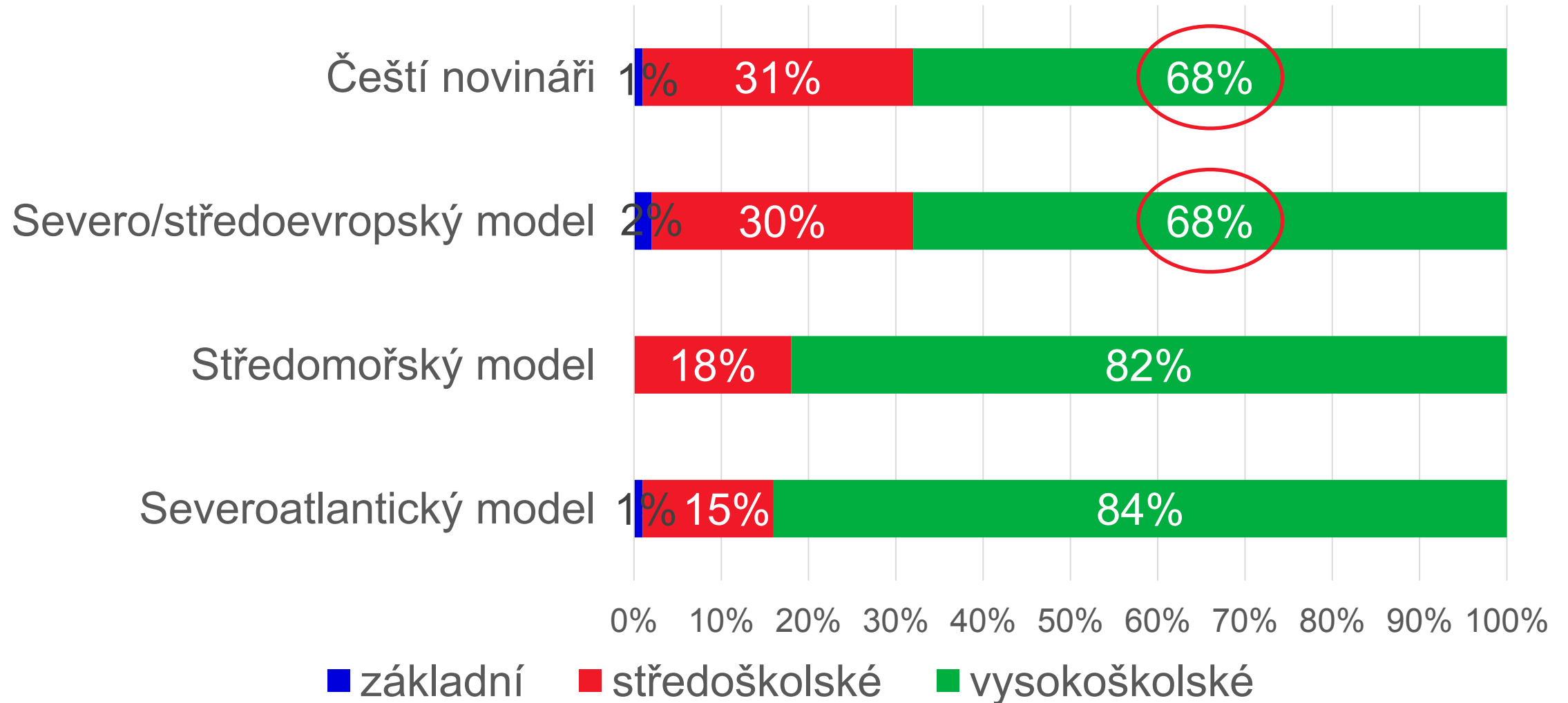

28 redakcí (tisk, televize, rozhlas, online) → **2 šéfredaktorky**
(ČTK, ČRo)

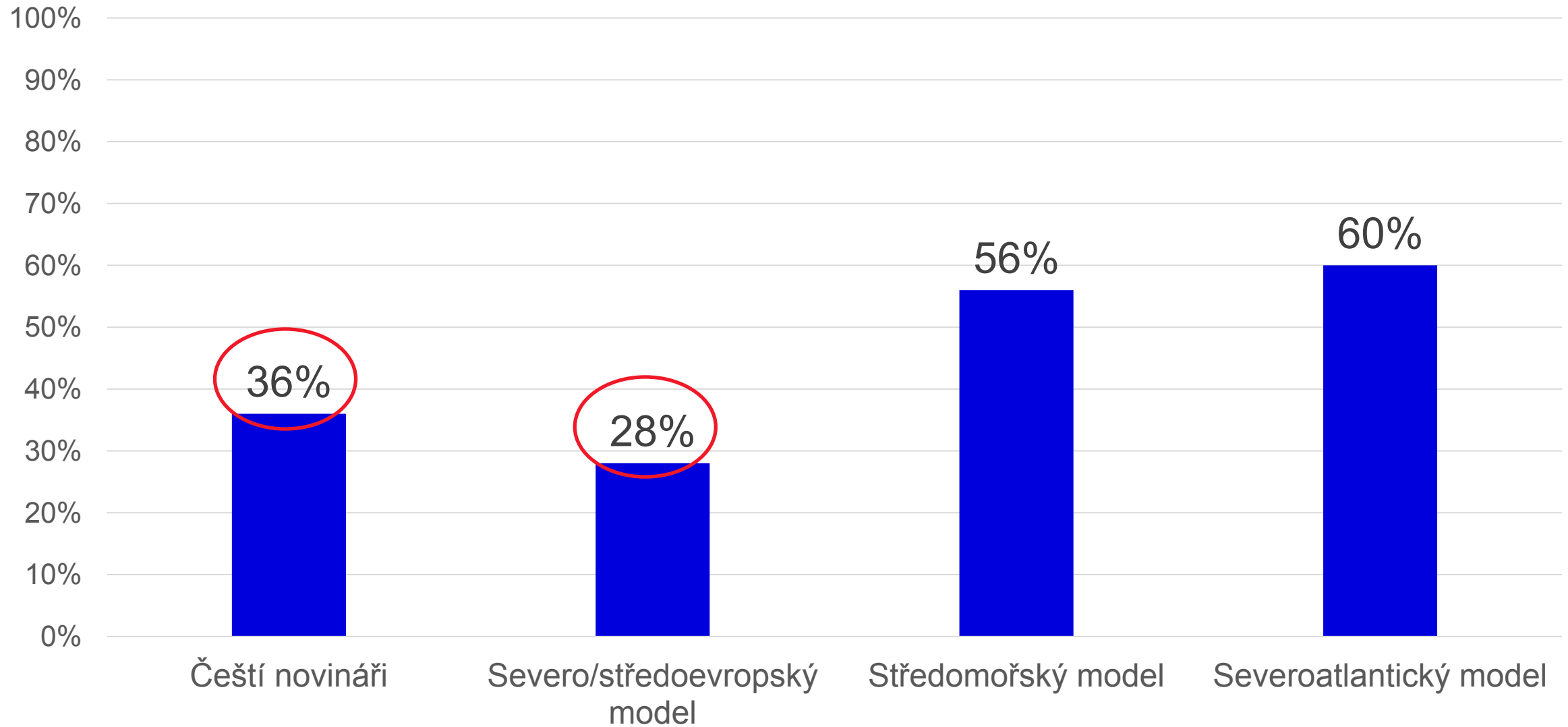
Věk

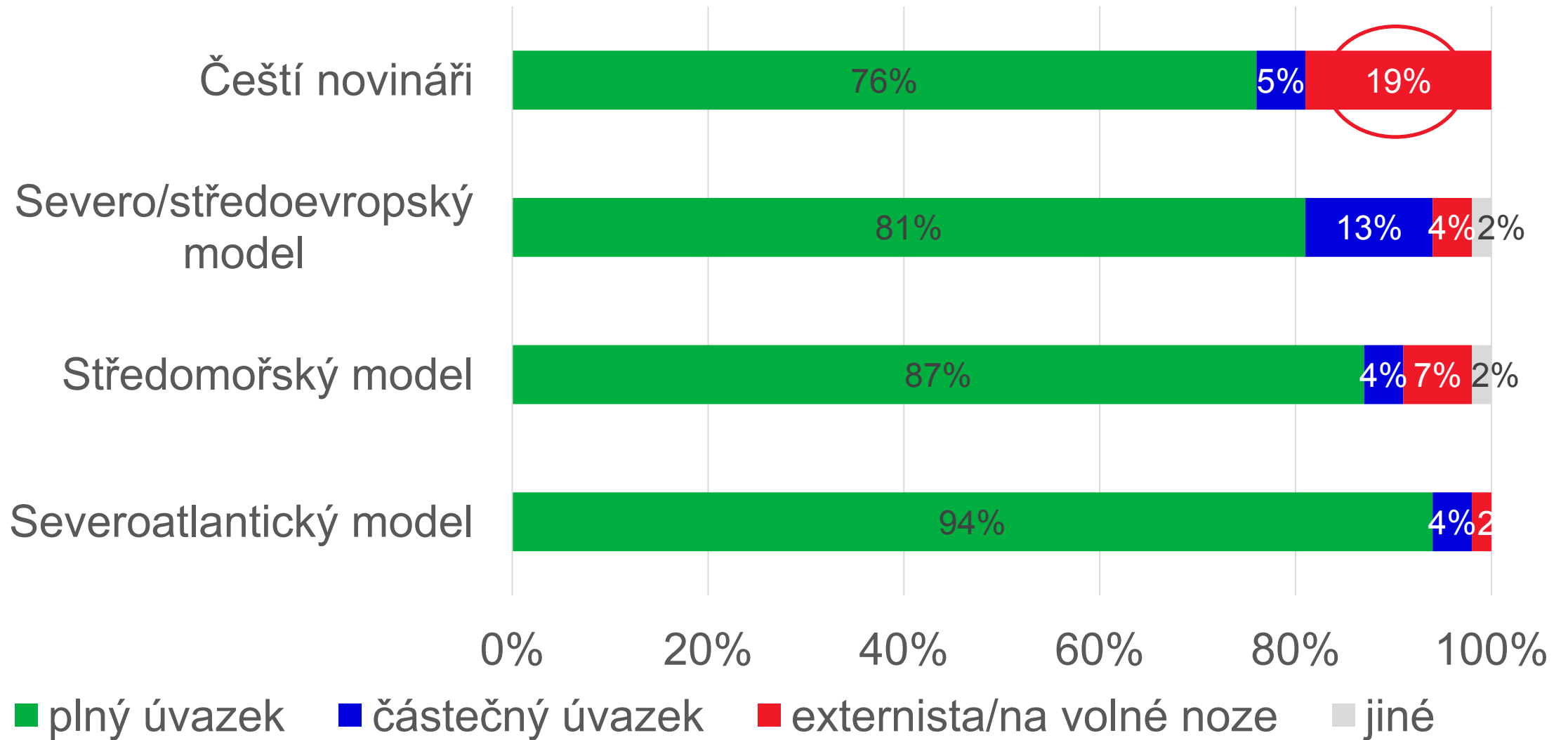
Vzdělání

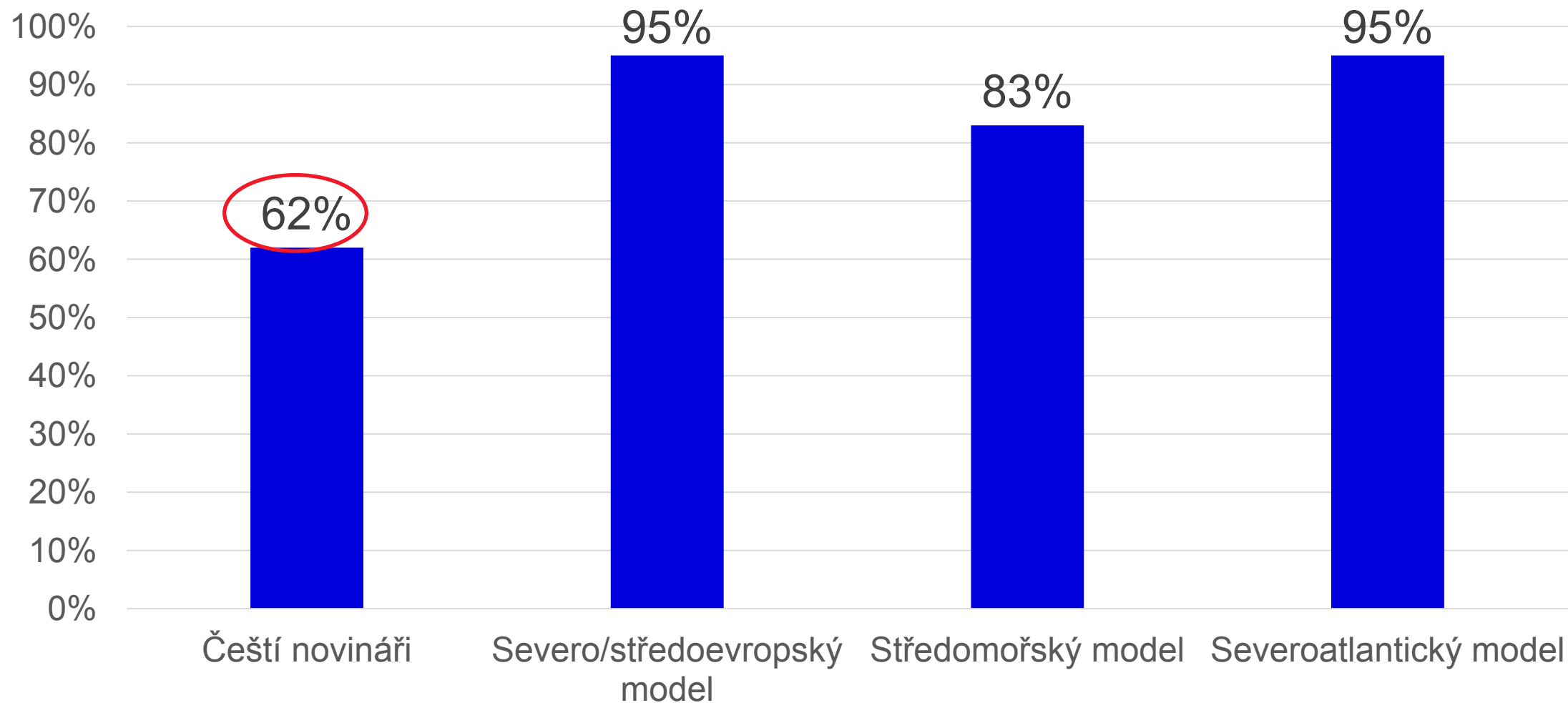
Specializované vysokoškolské vzdělání

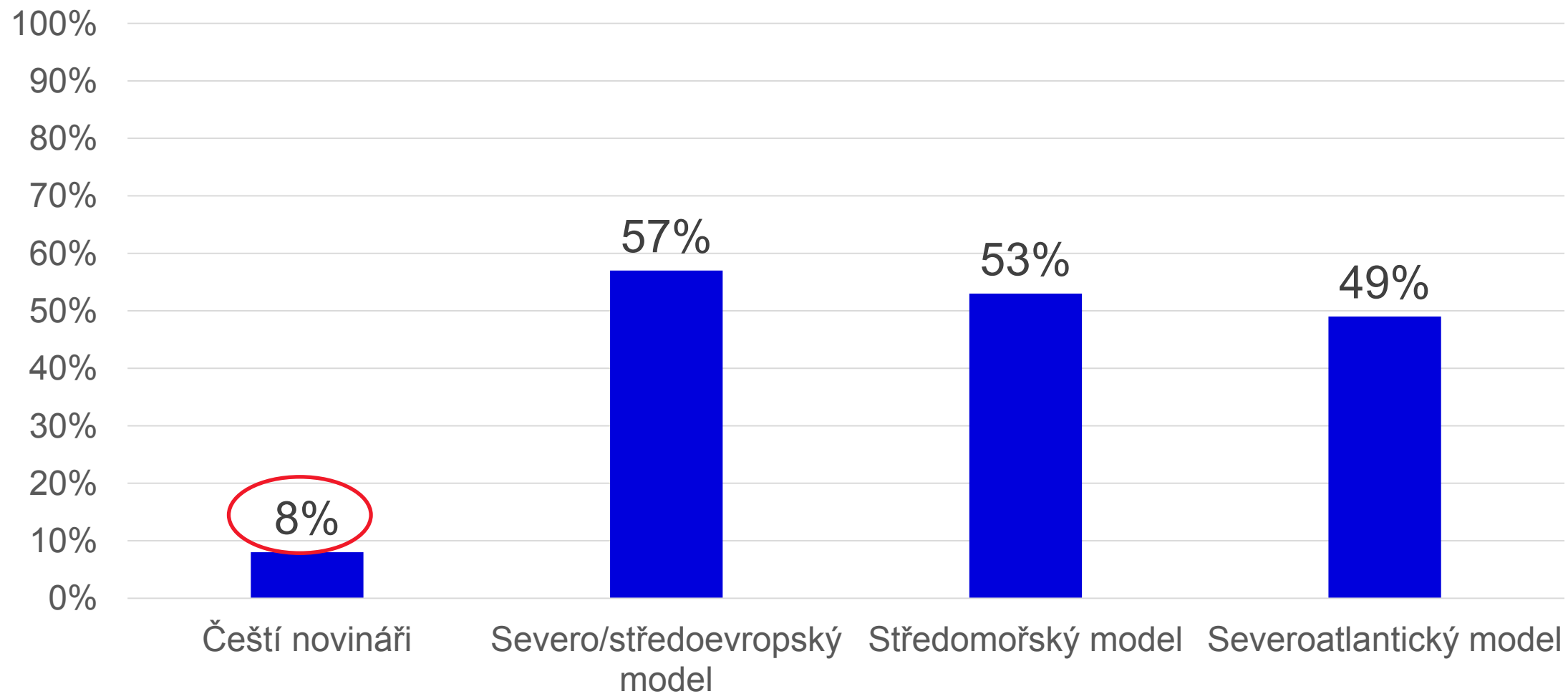
Typ pracovní smlouvy

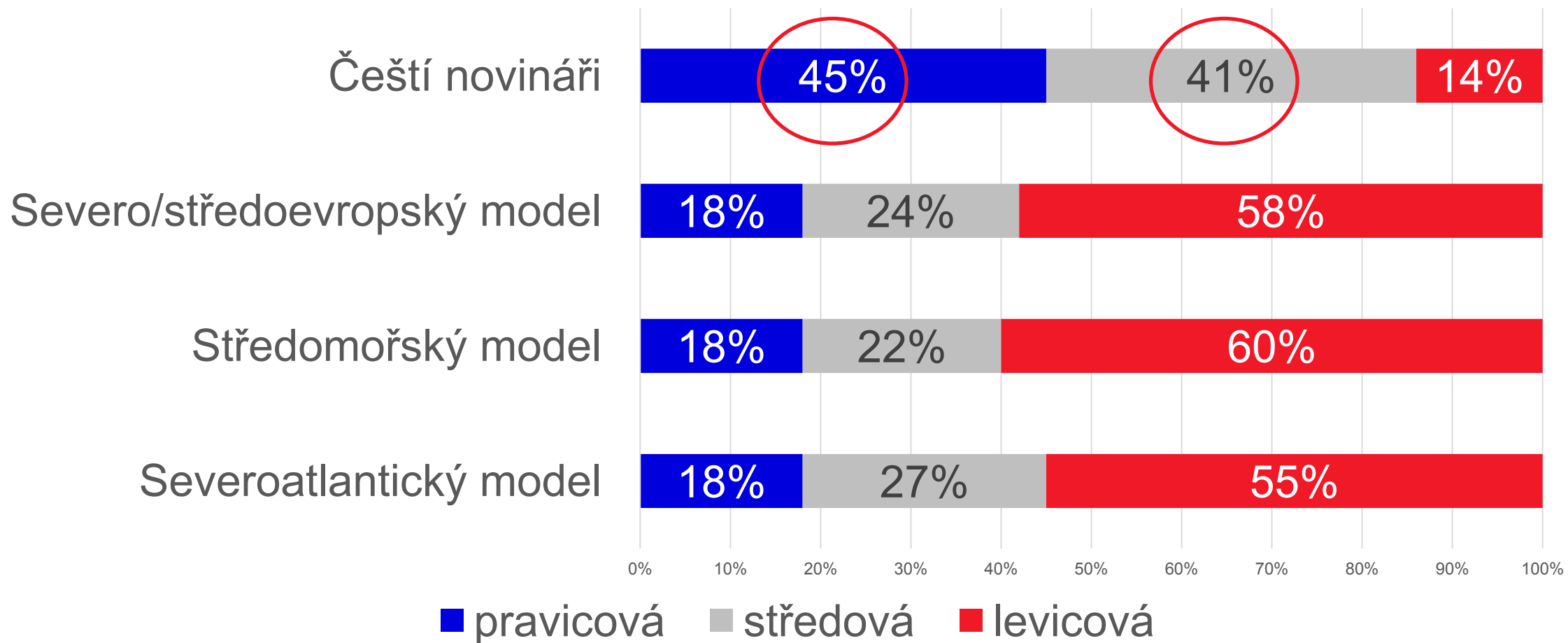
Smlouva na dobu neurčitou

Členství v stavovské organizaci

Politická orientace

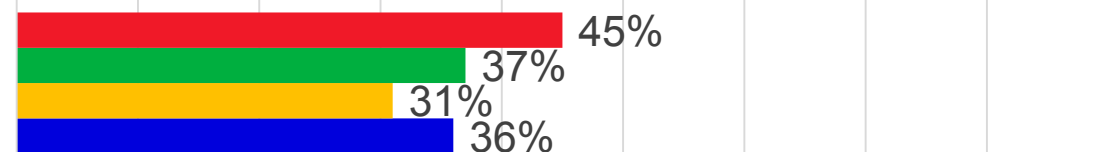
V politice se často užívá pojmů „pravice“ a „levice“. Kam byste se na pětibodové stupnici umístil/a? (levice = 1 + 2, střed = 3, pravice = 4 + 5).

Institucionální role

Ovlivňovat politická rozhodnutí

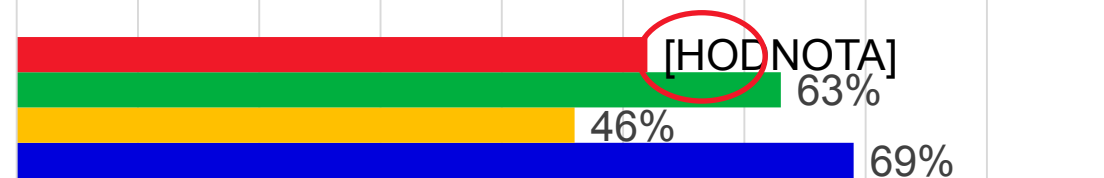
Poskytovat takové zpravodajství, které bude atraktivní pro nejširší publikum

Plnit roli hlídacího psa vlády

Plnit roli hlídacího psa podnikatelských elit

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90%

■ Čeští novináři ■ Severo/středoevropský model ■ Středomořský model ■ Severoatlantický model

Znění otázky: Jak důležité jsou pro Vás následující aspekty Vaší novinářské práce? (mimořádně + velmi důležité)

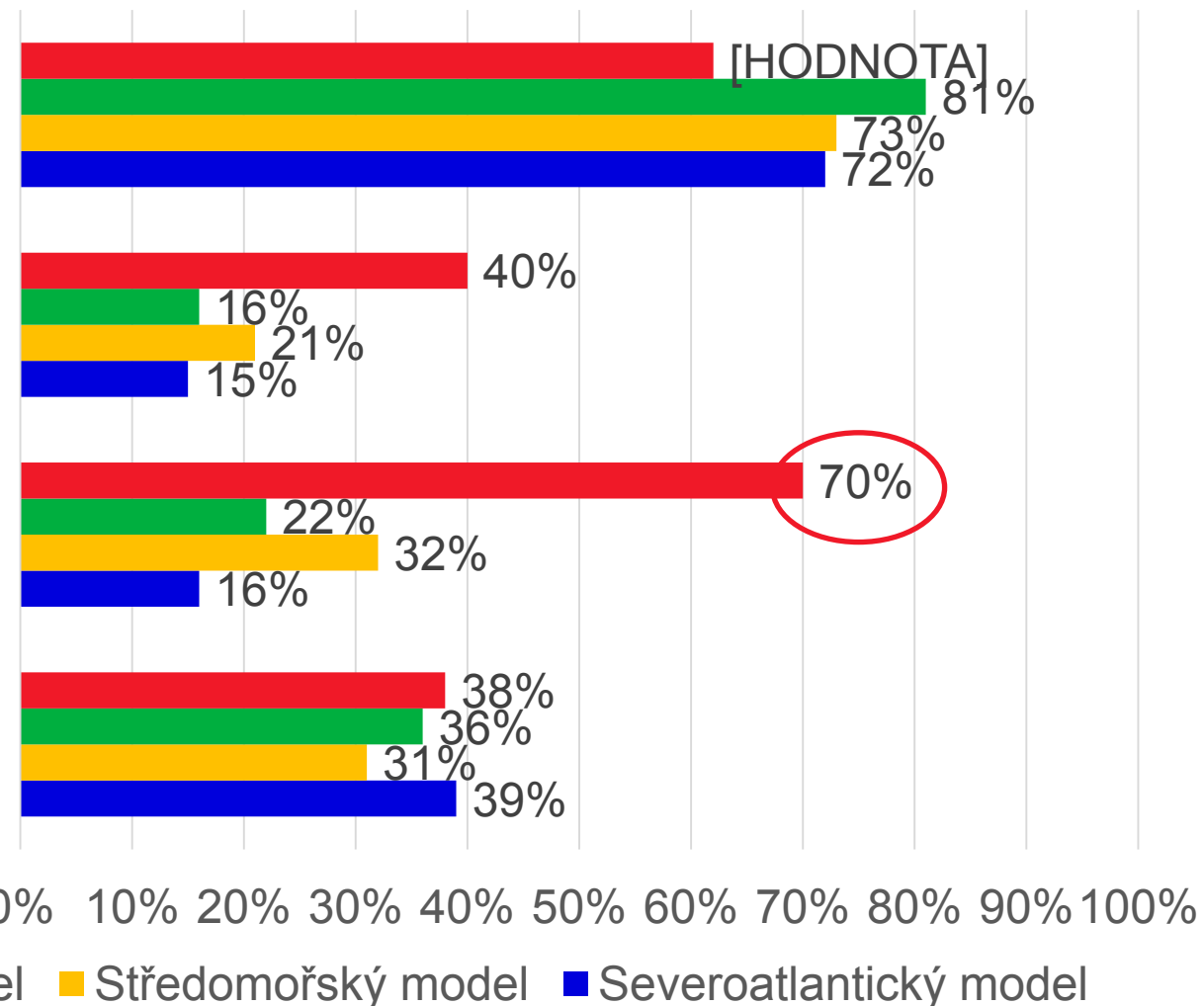
Etické postoje

Žurnalisté by se měli vyhýbat sporným (neetickým) metodám, a to i v případě, kdy by to zabránilo vzniku zamýšleného textu.

Publikování textu či reportáže, která může potenciálně někoho poškodit je vždy špatné, bez ohledu na to jaké zisky by to mohlo přinést.

Etická dilemata jsou při novinářské práci často tak komplexní, že by se novináři měli odvážit formulovat vlastní individuální pravidla profesního chování.

Definice etiky profesních postupů se v žurnalistické profesi mění situaci od situace.

Znění otázky: Vyjádřete prosím míru souhlasu/nesouhlasu s následujícími výroky, které charakterizují různé přístupy k novinářské práci (rozhodně + spíše souhlasím)

Dotazy?

